

Чедомир М. Лучић

УТИЦАЈ НОВОГ ЗАВЈЕТА НА ПОСЛАНИЦЕ МИТРОПОЛИТА ПЕТРА I ПЕТРОВИЋА

Иако је у посланицама митрополита Петра I оригиналност израза очита, многе мисли се налазе у тијесној вези са библијским.

Из старозавјетног дијела тога је мање, али је зато утицај Новог за-вјета знатан. Кратким освртом, извршићемо нека упоређења.

У првој саборној посланици светог апостола Петра (II глава) стоји: „Одбаците дакле сваку пакост и сваку пријевару и лицемјерје и завист и сва опадања, (2. I) будите жељни разумнога и правога млијена, као ново-рођена дјеца да о њему узрастете за спасеније“.¹

Или, (у истој глави, 16): „Као слободни, а не као да бисте имали слободу за покривач пакости, него као слуге Божије“.²

Зар сличне примјере не налазимо и у посланицама Бокелском свештенству и Ришњанима. Међутим, да не бисмо одмах наводили мисли Петра I, прво ћемо истаћи библијсне мудрости за које се налази сличност, а затим владичине.

Но, прије свега, треба нагласити да није у питању преузимање ми-сли у формалном смислу, већ њихова трансформација у практичне сврхе (исказана језином каквим се народ користио). Ево тих прилагодивих раз-мишљања: „13. И ко може вама наудити ако узидете за добром?“ (гл. III – 13. – стр. 279. с. књ.); . . . 5. И не само ово, окрените све страдање своје да понжете у вјери својој добродјетелъ, а у добродјетелъи разум, 6. А у ра-зуму уздржање, а у уздржању трпљење, а у трпљењу побожност, 7. А у по-божности братољубље, а у братољубљу љубав . . . ³ 15. Сваки који мрзи

1 „Нови завјет“, Просвјета, Београд 1969, стр. 277.

2 Цит. дјело, стр. 278.

3 Друга саборна посланица светог апостола Петра, глава I, цит. дјело, стр. 283.

на брата својега крвник је људски . . .⁴ 14. Њихова су уста пуна клетве и горчине. 15. Њихове су ноге брзе да прољевају крв . . . 17. И пута мирнога не познаше . . . 31. Кваримо ли дакле закон вјером? Боже сачувај! него га још утврђујемо.⁵ Или знате браћо (јер говорим онима који знаду закон) да закон влада над човјеком докле је жив? . . .⁶ 9. Љубав да не буде лажна. Мрзећи на зло држите се добра. 10. Братском љубави будите један к другоме љубазни. Чашћу један другога већег чините . . . 18. Ако је могуће, колико до вас стоји, имајте мир са свијем људима . . . 21. Не дај се злу надвладати, него надвладај зло добром . . .⁷ 13. За то да не осуђујемо више један другога, него мјесто тога ово гледајте да не постављате брату спотицања или саблазни . . . 19. Тако дакле да се старамо за мир и за оно чим водимо на боље један другога . . .⁸ 5. На срамоту вашу говорим: зар нема међу вама ни једнога мудра који може расудити међу браћом својом? 6. Него се брат с братом суди и то пред невјернима! . . . 12. Све ми је слободно, али није све на корист; све ми је слободно, али не ћу да то облада мноме . . .⁹ 8. Али се чувајте да како ова слобода ваша не постане спотицање слабима . . .¹⁰ 13. а сад остаје вјера, нађ, љубав, ово троје; али је љубав највећа међу њима . . .¹¹ 40. А све нена бива поштено и уредно . . .¹² 13. Пазите стојте у вјери, мушки се држите, утврђујте се. 14. Све да вам бива у љубави . . . 13 11. Јер кад је славно оно што престаје, много ће већма бити у слави оно што остаје.¹⁴ 12. Вама није тијесно мјесто у нама, али вам је тијесно у срцима вашијем . . .¹⁵ 6. Ово пак велим који с тврђом сије, с тврђом ће и пожњети; а који благослов сије, благослов ће и пожњети . . .¹⁶ 8. Јер ништа не можемо на истину него за истину . . .¹⁷ 11. Бојим се за вас да се не будем узалуд трудио око вас.¹⁸ Стојте дакле у слободи којом нас Христос ослободи и не дајте се опет у ја-

4 Друга саборна посланица светог апостола Јована Богослова, глава III, цит. дј., стр. 290.

5 Римљанима – посланица светог апостола Павла, глава III, стр. 301.

6 Цит. посланица, глава VII, стр. 305.

7 Глава XII поменуће посланице, стр. 314.

8 Глава XIV, цит. посл., стр. 316.

9 Коринћанима – посланица прва св. апост. Павла, глава VI, стр. 326.

10 Цит. посл., гл. VIII, стр. 329.

11 Цит. посл., гл. XIII, стр. 336.

12 Цит. посл., гл. XIV, стр. 338.

13 Цит. посл., гл. XVI, стр. 341.

14 Коринћанима – посланица друга светог апостола Павла, гл. III, стр. 345.

15 Цит. посл., гл. VI, стр. 349.

16 Цит. посл., гл. XIX, стр. 352.

17 Цит. посл., гл. XIII, стр. 357.

18 Галатима – посланица светог апостола Павла, гл. IV, стр. 362.

рам ропства ухватити . . . ¹⁹ 15. Гледајте дакле да уредно живите, не као немудри, него као мудри . . . ²⁰ 9. И за то се молим Богу да љубав ваша још више и више изобилује у разуму и у свакој вољи . . . ²¹ 2. Испуните моју радост, да једно мислите, једну љубав имате, јединодушни и јединомислени: . . . 4. Не гледајте сваки за своје, него и за другијех. ²² 5. Кротост ваша да буде позната свијем људима . . . ²³ 4. А ово говорим, да вас нико не превари слаткијем ријечима . . . ²⁴ 15. Гледајте да нико не враћа коме зла за зло; 16. Него свагда идите за добром, и међу собом, према свима . . . ²⁵ 14. А ако ко не послуша ријечи наше, онога посланицом назначите, и не мијешајте се с њим, да се посрами. 15. Али га не држите као непријатеља, него га свјетујте као брата . . . ²⁶ 5. А намјера је заповијести љубав од чиста срца и добре савјести и вјере нелицемјерне; . . . 8. А знамо да је закон добар ако га ко држи као што треба. ²⁷ 7. А поганијех и бапскијех гаталица клони се; а обучавај се у побожности . . . ²⁸ 7. Јер ништа не доносимо на овај свијет, дакле не можемо ништа ни однијети . . . 9. А који хоће да се обогате они упадају у напасти и замке, и у многе луде шкодљиве жеље, које потапају човјена у пропаст и погибао . . . ²⁹ 3. Јер ће доћи вријеме кад здраве науке неће слушати, него ће по својијем жељама накупити себи учитеље, као што их уши сврбе. 4. И одвратиће уши од истине, и окренуће се на гаталицама . . . 30 32. Опомените се пак првијех дана својијех, у које се просвијетлисте и многу борбу страдања поднесосте, . . .“ ³¹

Иако су овдје поменуте само већим дијелом оне новозавјетне мудрости које имају доста заједничког са владичиним, не треба заборавити да их је још знатан број, али би такво упоређивање изискивало и дужу анализу, те превазилазило оквире овога рада.

И поред чињенице да би се било сувишно упуштати у истицање већине владичиних мисли (као производа постојећих животних практичних потреба) ипак је, бар за неке, то обавеза ради лакше компарације са новозавјетним. У том смислу ево најосновнијих: „ . . . чујем да се наводи таквијех, који просипљу пријекорне и рђаве ријечи, с којијех се опет зло може догодити“ (Ришњанима, 15. 2. 1791), „ . . . не носите злomu и пакост-

19 Цит. посл., гл. V, стр. 363.

20 Ефесцима – посланица светог апостола Павла, гл. V, стр. 371.

21 Филибљанима – посланица светог апостола Павла, гл. I, стр. 374.

22 Цит. посл. гл. II, стр. 375.

23 Цит. посл. гл. IV, стр. 378.

24 Колошанима – посланица светог апостола Павла, гл. II, стр. 382.

25 Солуњанима – посланица светог апостола Павла, гл. V, стр. 389.

26 Солуњанима – посланица II светог апостола Павла, глава III, стр. 392.

27 Тимотију – посланица прва светог апостола Павла, глава I, стр. 393.

28 Цит. посл., глава IV, стр. 396.

29 Цит. посл., гл. IV, стр. 398.

30 Тимотију – посланица II светог апостола Павла, глава IV, стр. 403.

31 Чивутима – посланица светог апостола Павла, глава X, стр. 421.

ноту чојку хајтер и не чините како је мило“ (Брђанима 23. 2. 1800), „Ваши новци, које су ваши деспоти из вашег крвавога зноја из вашијех мозољах изтијештали, јесу највиши непријатељи ваши, и тако вам не остаје друго нако междусобни мир, љубав и тишина обћена . . .“ (Грбљанима, јула 1802), „Ви сте људи тврдоглави узели самовољство, не имајући доброга и здравога разума, не знате што чините, ни што мислите, нити разбирате ишта од вашег самовољства и вашијех дјелах . . .“ (Ровчанима и Морачанима, 2. 1. 1806), „ . . . осуждавајући својего ближњаго и убивајући поштење, Богу је противно и власти земаљској судетској“ (Наменарима, 16. 3. 1806), „ . . . да у вријеме промислите, што се из ваше задѣвице догодити може пак да свако племе устегне своје племенике од свакога худог посла и дјела и да с миром стојите и тако ћете сачувати себе од сваке несреће . . .“ (Црногорцима, 4. 1. 1808), „ . . . ако једна ваша пушка пукне у помоћ Турцима, та ће пушка дозвати свакојега поштена јунака од Црничке Нахије и од све Црне Горе противу вас . . .“ (Глуходољанима, 26. 3. 1808), „И за то вас молим и Богом Вседржителем заклинам, да се чувате од сване заѣвице, која би могла кривицу на вашу страну обратит’ . . .“ (Ријечкој и Црмничкој нахији, децембра 1808), „ . . . него само да себе пазите и своје дужности испуњате“ (Црмничанима, децембра 1808), „Није ли љевше и боље с миром стојати и лијепо говорити, а своје разлоге праведно прикажевати суду“ (Народном суду, априла 1809), „ . . . а ја не бих рад ни Турчину, који је добар и поштен чојек, никаква зла колико ни доброме и поштеноме Хрисћанину, зашто знам што ми Бог заповиједа“ (Дробњаџицима, 25. септембра 1809), „При том ја вам архипастирски говорим, да у љубави и у миру међу собом живите и да се Богу молите и препоручите, у којег се ја наддам, да ће те до мало времена веселије гласе имати и ви и сва наша браћа Христијани . . .“ (Херцеговцима, 28. 1811), „Неби право ни поштено било ни самога кривца оли . . . крвника преко вјере у своју кућу таннут . . .“ (Црмничанима, 6. 6. 1813), „ . . . од домаће рати не можете добит ништа, нако погибелъ душевну и тјелесну и сувише вјечну срамоту, да изгубите своју слободу и милост царску и да већ ни ви тамо, ни ми амо чести и поштења немамо“ (Пиперима, 24. 8. 1813), „ . . . да послушате како суд рече и да се . . . умирите, да се злотори наши не веселе, који једва ченају, да се ви . . . покољете, зашто знаду да би тада њихова жеља била испуњена“ (Бјелопавлићима, 24. 8. 1813), „Ја вам желим срећње и благополучно путовање и свијех вас молим, да лијепо и мирно путујете у љубави братској, и у слог и у послушанију без свакога инада и смутње и у која племена и села дођете, а особљиво међу Бјелопавлићима и Пиперима, кога је потреба молит, да га братски молите и совјетујете, да се умире и да не пуште крвави мач међу собом, јер ако се они покољу то ће бит за несрећу свега нашега народа, а за њихову највише“ (Главарима црногорским, 25. 8. 1813), „Ако ли послушати нећете поставићу на вас жестоко проклетство . . .“ (Цуцама, 1813), „ . . . иштете воду и баштину . . . , а то

нако видимо није ни поред тога, него је то зачепица навлаштито измишљена, да се не умирите и да слогу земаљску размећете, што се нијесам од вас нигда надао“ (Стијењанима и др., 1813), „Ја се не могу домислит откуда ће та срећа доћи, нако се надају, да ће благо готово наћи, само да пођу и да га прихвате. Ма се бојим, да се и у то варају, и да ће се у све наћи преварени“ (Његушима, 3. 7. 1814), „Ја по свему злу што је вама . . . било, свијех вас молим и страшнијем именом божијим у три пута заклињам, да никаква зла и боја не чините, него да станете с опаском на своје границе и да себе чувате, ма да не ударате ни на кога ако они не би на вас ударили (Црмничанима, 24. 7. 1814), „ . . . да се најприје договоримо, пак с помоћу бојжом да се и бранимо свиколици јединокупно и договорно, како се пристоји. У овакви начин не бих се никад одлучио и нећу се личити, а у сваки остали по самовољству и непослуху учињени, личим се, нека сваки знаде, јербо се ја не бојим ни од кога, нако од вас и од нашега непослушанија, и неће ви нико ништа зла учинити, ако га ви сами на себе не доведете“ (Црногорцима, 1814), „Дакле промислите у вријеме и пазите, како ћете се владати, да се послјед не кајете; и немојте рећи да нијесте били од мене авизани“ (Црногорцима, 1814), „А вама осталијем сиромасима, ако моје књиге лијевијем и пријатељскијем начином писане не помогаше, нити ће ви хајдуци ни Брђани помоћи, нако један Бог, којему праву сиротињу препоручујем“ (Дробњацама и Жупљанима, 4. 4. 1817), „Но ево страха и трепета, који улази и пробија моје срдце од нашега несогласија и нерађења, које ће вас нагнати на највишу несрећу и погибелъ вашу“ (Црногорцима, 17. јуна, 1818), „Сад промислите, хоћете ли ви и остали Црногорци пуштит, да то безчестно име вјечно на цијели народ остане, и да таквому кастигу будете подложни и хоћете ли искат себи који лијек, и хоћете ли се излијечит, да не будете срамотни и кастигу подложни“ (Натуњанима, 17. 6. 1818), „Сад узмите на разсужденије, је ли право, да цијели народ гине и страда поради неколина злодјеја, но помислите и то, јесте ли прави, ако не устанете да злочинце кастигате и можете ли игда бит мирни, кад пуштите зле људи, да чине на своју вољу, што сами хоће“ (Натуњанима, 1. 7. 1818), „За то ви пишем, да се од таквијех послова пробете и да с миром стојите и не задијевате Турке ни турске људи, који с нама рати не хоће“ (Команима, 19. 8. 1818), „ . . . и осталогa црногорскога и брцкога народа согласије, тишина и християнска мирноћа јесу највиши пријатељи наши, који могу учинити да скорје и брже сојузни цари определијеле наше суђење“ (Црмничанима, 17. 9. 1818), „Мени је претстављено и заповиједано, да ово свакому кажем, и ја испуњаам моју дужност, молећи и заклињајући свакога, да у љубави будете и да мирно и лијепо са свакиим живите“ (Црмничанима, 17. 9. 1818. г.), „И ако се нађе које таково братство или село, оли које племе, да не би на мир и у слогу брацну пристали, нека се спомене, да неће имати . . . приступа ни поштења како и остали људи и да ће вазда остати у немилост . . . и срамоту вјечну“ (Натуњанима, 29. 9. 1818), „Ако ви будете

међу собом сложни и послушни, све ће добро и лијепо бит' и то ће вам похвалу и поштење донијети; ако ли инако учините сва ће кривица на вас остати и ви ћете сами себе постидјети и своје поштење увриједити“ (Кметовима, 29. 9. 1818), „И помислите на своје биће и состојаније и не заборављајте ону пословицу, која вас учи, говорећи: кога је молити, није га срдити“ (Његушима, 11. 1. 1822), „ . . . знам, ће слоге и послуха не има, да је ту свака несрећа и срамота и свако зло и безаконије, што може на свијет бити и да такве људи сви народи од свијета мрзе и ћерају како срамотне злобеје и безаконике“ (Бјелопавлићима и Пјешивцима, 2. 2. 1822), „ . . . јербо је вријеме до тога дошло, али да се прославите, оли да у вјечну срамоту и поруганије останете“ (Бјелопавлићима и Пјешивцима, 2. 2. 1822), „Ви сте од Бога отступили и страха божија изгубили, ви сте грехоту и срамоту заборавили, ви за душу и поштење не мислите, ви се не можете крви брацке наситити, ваша слава, ваше поштење, ваша похвала и дика и ваше јунаштво стоји у вашу домаћу рат и неслогу, у коју највишу своју срећу и радост находите“ (Главарима, 22. 5. 1822), „Ви сте од сванога цара и краља вољни и слободни, да ви нитко не заповиједа, но нијесте један од другога; ви слободу своју не познајете и познати је не хоћете; вама је противно све, што је Богу и поштенима људима угодно; ви сте од Бога одступили и сасвијем страх божи изгубили; ви не находите добра и поштења ни у чем, нако у своје зло и безакону самовољство; ви не имате вишијех злотворах од самијех себе и вама нико ништа не чини без ваше зађевице“ (Црногорцима и Брђанима, 6. 10. 1825), „Ако ли тако учинит нећете, немате се чему веселит, нако вашој несрећи и погибели . . .“ (Катуњанима, 24. 3. 1826), „Немоте гледати на зле и безаконе смутљивце, који слогу земаљску разурају, него на добре, који слогу и јединство љубе, да ви свакоји поштен човјек захвали и да ја за ваше здравље и за свако ваше душевно и тјелесно добро Бога молим“ (Миленковићима 16. 9. 1827), „Говорити ћу право док год срце у мене куца“ (Његушима, 23. 9. 1827).

Завршавајући овом владицином одлучношћу краћу упоредбу његових и библијских поимања правде и њене вјечне опрене неправде, може се безрезервно закључити да је Петар I не само говорио право већ тако и мислио и радио. Међутим, као што се уочава, његове мисли модифицирано прилазе животној пракси, ако се разматрају са становишта хришћанске науке. Наиме, док она прописује трпљење као основ праведности, владина, рекло би се, користи као полазно становиште неизазивање и нечињење пакости било коме, али и не негира већ подстиче одбрану од зла и неправде, ако се она другачије не може одстранити.

Дакле, зло се ријетко може савладати, ако се према њему не примијени противмјера. Но, ту се не мисли на насиље ради увећања зла, већ ради његовог престајања, ако другог начина нема. Из оваквог тумачења је свакако проистекао и пјеснички усклик његовог насљедника Петра II:

„Зло чинити од зла бранећи се, ту гријеха никаквога нема!“ Добročинство је, према томе, свако дјело човјеково које тежи на ликвидацији неправде, првенствено свим методама што су усмјерене ка очовјечењу човјека. Уколико се другачије не може, онда се дозвољавају и друга средства, која ће омогућити да се зло отклони, али под условом да се ново не појави као посљедица тога.

Друго, што је потребно истаћи из упоредног разматрања новозавјетних и владиних погледа, јесте то што су његове мисли филозофија на дјелу, за разлику од првих, које су до краја вјерски идеализиране. Петар I као да слиједи Кантову максиму: „Поступај тако да човјекову личност у самој себи увијек узимаш као циљ, а никада као средство“. Отуда он не наређује већ предлаже, упућује, и тако дјелује да поврати из непромишљеног избора и поједине у оквиру заједнице и заједницу у оквиру друштва. Поштовање закона је обавеза, али обавеза воље, значи слободна а не притиском наметнута.

Да би тако слобода постала морални избор дјела која су преко појединца прихватљива за заједницу а преко ње за друштво, треба утицати на размишљање – пробудити савјест и жељу за правдом. Овакво гледиште појављује се још код Аристотела који је, умјесто екстремности, за држање средине. Владика се такође труди да објасни како било какво одлажење у једну или другу крајност није производ логичког расуђивања. Осјећај мјере, као плод размишљања, за њега је, попут Аристотела, особина паметна човјека. Аристотел овако каже: „Врлина је одлучна воља, која се придржава средине, подесна за своју природу, а одређена размишљањем управо тако како би је одредио разуман човјек“. ³² „... ко ли ће ме ослободити овог смртног тијела?“ каже свети Павле и додаје: „милост божја посредством Господа Исуса Христа“.

Владика Петар I не тражи ослобођење од тијела као окова, већ ослобођење од оног злобног у души, коју носи та особа (или више њих). Главна хришћанска нит није нигдје прекинута, јер се и по њеној теорији тако подразумева, али су код владине наглашеније оне стране ове теорије које се могу одмах практицизирати. Није подстицај за сопствено мучење тијела него за немучење било кога, без обзира на вјерску или коју друго припадност. Љубав и праведност су и према ближњему и даљњему, и било коме ко не чини зло и не жели чинити неправду ма које врсте, већ добро. Ту се, опет, сусреће са свим хришћанским врлинама у тежњи за њиховим преношењем у пракси.

Митрополит је код народа тежио развијању човјечности, што „и поред све објективности, подразумева у извјесном смислу унутрашње разрачунавање, психолошки конфликт са својом властитиошћу“. ³³ Управо

³² Никомахова етика, видјети, В. Вујачић, „Насиље и хуманост“, Цетиње 1975, стр. 33.

³³ Сл. Томовић, „Есеј о чојству“, Титоград 1976, стр. 80.

тим путем је, у конкретним околностима, и било највише могућности и изгледа да се појединац и заједница етички прочишћују, препорођавају и трансформишу у нов морални квалитет, а све, опет, у духу хришћанске филозофије.

Новозавјетно учење је, наравно, инспиративно дјеловало на владине посланице, али је њихова мисаона израженост језички оригинално креирана, те је стога и могла бити примјенљива у свакидашњем животу Црногораца. Тако је, практично пренесена, и библијска мисао добила за човјек ове средине живље и привлачније тонове.